

Gemeentelijke uitvaarten

Ontwikkelingen in 2015

*Henk van Deutekom
Klaas van de Beek*

Managementsamenvatting

Ook dit jaar heeft de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) in samenwerking met Stichting Stimulansz onderzoek gedaan naar het aantal uitvaarten dat in opdracht van de burgemeester heeft plaatsgevonden in het achterliggende jaar ¹. Met behulp van een enquête onder uitvoerende gemeenteambtenaren is onderzocht hoeveel gemeentelijke uitvaarten er in Nederland in 2015 hebben plaatsgevonden. Daarnaast is, anders dan vorig jaar, ook onderzocht in welke mate maatschappelijke instellingen of andere 'derden' betrokken worden bij gemeentelijke uitvaarten.

Uitkomst van het onderzoek is in de eerste plaats, dat het aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015 fors is **gestegen** ten opzichte van 2014. Waren er in 2014 naar schatting circa 1.800 gemeentelijke uitvaarten, in 2015 betrof het **ongeveer 2.100 uitvaarten**. Deze stijging is met ruim 15% groter dan de toename van het totale aantal sterfgevallen in 2015 (ruim 5%) en betekent dat ongeveer **1 op de 70 uitvaarten** door de gemeenten verzorgd. Met recht kan worden gesproken van een duidelijke **trendbreuk** ten opzichte van voorgaande jaren. In het vorige onderzoek is immers vastgesteld, dat het aantal gemeentelijke uitvaarten in de periode van 2010 t/m 2014 behoorlijk stabiel was en zich binnen een bandbreedte rond de 1.800 uitvaarten heeft bewogen².

Anders dan voorgaande jaren heeft de stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten zich in **alle gemeentecategorieën**³ voorgedaan. De stijging was echter verhoudingsgewijs het sterkst bij kleine gemeenten (circa 20%). Die toename vormt eveneens een trendbreuk en is des te opmerkelijker, omdat het aantal inwoners in de kleine gemeenten gedaald is door bestuurlijke herindelingen.

De grote gemeenten waren in 2015 goed voor 63% van alle gemeentelijke uitvaarten. Bijna 2 op de 3 uitvaarten vond dus plaats in de 31 gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. Gemeentelijke uitvaarten kwamen vooral voor in de **grootste drie gemeenten**, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag (verder: G3). Met een aantal van 748 zijn deze drie gemeenten goed voor meer dan een derde van alle gemeentelijke uitvaarten in 2015. Dat aantal betekent ook een forse stijging ten opzichte van 2014 met ruim 15%. Die stijging is vooral zichtbaar in Amsterdam. Daar is het aantal gemeentelijke uitvaarten gestegen van 313 naar 441. Dat staat in schril contrast met bijv. Utrecht, waarin 2015 'slechts' 25 gemeentelijke uitvaarten plaatsvonden.

Opnieuw valt op dat er bij gemeenten met vergelijkbaar inwonertal zeer **uiteenlopende resultaten** zijn waargenomen. Zo zijn in 2015 in de gemeente Heerlen 30 gemeentelijke uitvaarten verzorgd, tegenover 6 in het vrijwel even grote Helmond.

Voor grote gemeenten (ex G3) geldt, dat zij gemiddeld ongeveer 20 uitvaarten per jaar organiseren. Voor de middelgrote gemeenten ligt dit aantal op circa 6 en binnen de categorie kleine gemeenten geldt, dat gemiddeld één gemeentelijke uitvaart per jaar plaatsvindt. Voor ongeveer 43% van de kleine gemeenten geldt dat in 2014 geen uitvaart is verzorgd. Dat aantal is lager dan in 2014 (was 50%).

¹ Uitvaarten die op last van de burgemeester plaatsvinden op grond van de artikelen 20 t/m 22a Wet op de lijkbezorging, verder 'gemeentelijke uitvaarten' genoemd

² 'Gemeentelijke uitvaarten, ontwikkelingen in 2013', door J.J. de Graaf en H. van Deutekom, CHE Ede, juni 2014, en 'Gemeentelijke uitvaarten, ontwikkelingen in 2014' door K. van de Beek en H. van Deutekom, april 2015, Op verzoek verkrijgbaar bij de CHE.

³ Resp. met inwonertal tot 40.000 inwoners (kleine), tussen 40.000 en 100.000 inwoners (middelgroot) en 100.000+ (grote)

Naast het onderzoek naar aantallen uitvaarten is dit jaar ook onderzocht in welke mate en op welke wijze **maatschappelijke organisaties** door gemeenten worden betrokken bij een uitvaart. De uitkomsten van de gestelde vragen zijn vervolgens vergeleken met de uitkomsten op identieke vragen in het onderzoek dat in 2012 is gedaan naar gemeentelijke uitvaarten⁴.

Ongeveer **1 op de 3 gemeenten betreft maatschappelijke organisaties** bij gemeentelijke uitvaarten. In vergelijking met de peiling in 2012 valt op dat een groter aantal gemeenten dergelijke organisaties bij een uitvaart is gaan betrekken. Dat geldt vooral voor grote gemeenten. 3 op de 4 grote gemeenten betrekken thans met regelmaat maatschappelijke organisaties bij de uitvaart. Onder kleinere gemeenten is dit percentage aanzienlijk lager. Naast kerken, moskeeën en andere religieuze instellingen betreft het vooral zorgorganisaties, zoals ggz-instellingen en hulpverleners, die betrokken worden bij een gemeentelijke uitvaart.

Ten slotte valt op dat maatschappelijke organisaties ook intensiever bij gemeentelijke uitvaarten worden betrokken en in sommige gemeenten niet alleen de afscheidsdienst of rouwplechtigheid verzorgen, maar ook een financiële bijdrage leveren.

⁴ 'Gemeentelijke uitvaarten, een onderzoek naar de uitvoeringspraktijk', door J.W v.d. Wilt en K. v.d. Beek, CHE Ede, mei 2013. Op verzoek verkrijgbaar bij de CHE.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	2
Voorwoord	5
Hoofdstuk 1. Inleiding	6
Hoofdstuk 2. Onderzoeksopzet en verantwoording	8
Hoofdstuk 3. Aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015	11
Hoofdstuk 4. Vergelijking resultaten 2014 en 2015	15
Hoofdstuk 5. Rol maatschappelijke organisaties	20
Hoofdstuk 6. Conclusies	25

Voorwoord

Dit onderzoeksrapport vormt de neerslag van het inmiddels vierde onderzoek dat in innige samenwerking tussen docent en student onder de vleugels van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) is verricht naar de praktijk van uitvaarten op last van de burgemeester, ook wel gemeentelijke uitvaarten genoemd. Het betreft het kalenderjaar 2015. Met dit rapport zijn nu over een periode van zes jaar gegevens beschikbaar met betrekking tot het aantal gemeentelijke uitvaarten in Nederland. Het voorlaatste onderzoek vormde de afsluiting van het 'eerste lustrum', dwz. een periode van vijf jaar waarover data bekend zijn. Daardoor kunnen in toenemende mate gezaghebbende uitspraken worden gedaan over de ontwikkeling van het aantal gemeentelijke uitvaarten.

Het komt met een zekere regelmaat voor dat gemeentelijke uitvaarten in de media aandacht krijgen. Dat is ook wel begrijpelijk. Het roept bij veel mensen het gevoel op van schrijnende eenzaamheid en uitzichtloze armoede. Hoewel achtergrond en oorzaak van gemeentelijke uitvaarten een uiterst interessant onderzoeksobject vormen, hebben wij dit onderzoek primair gericht op de aantallen uitvaarten over het kalenderjaar 2015 en, dat is een uitbreiding ten opzichte van vorig onderzoek, de rol van maatschappelijke organisaties bij gemeentelijke uitvaarten. Niet alleen ontbrak ons de tijd om een – breder - onderzoek te doen, ook was de noodzaak niet aanwezig. De vorige onderzoeken hebben op allerlei thema's al de nodige helderheid gebracht en omdat het behoorlijk 'stabiele' gegevens betreft, is het niet nodig de ontwikkeling op elk van die thema's ieder jaar te meten.

Opnieuw zijn wij dank verschuldigd aan Stichting Stimulansz, partner in dit onderzoek, en initiator en facilitator van het platform Wet op de lijkbezorging, waarin ons onderzoek is aangekondigd en toegelicht. Onze dank gaat speciaal uit naar mr Corinne Berhиту, die ons op verschillende manieren ondersteund heeft.

Wij zijn ervan overtuigd, dat de uitkomsten van het onderzoek op de aangegeven hoofdthema's waardevolle elementen bevat, die de uitvoeringspraktijk nieuwe inzichten kan geven en waarmee ze haar winst kan doen, al was het maar om de eigen praktijk te 'benchmarken'.

Veel leesplezier,

Ede, april 2016

mr Henk van Deutekom,
docent-onderzoeker Christelijke Hogeschool Ede

Klaas van de Beek
Alumnus Bedrijfskunde MER Christelijke Hogeschool Ede

Hoofdstuk 1. Inleiding

Het aantal sterfgevallen in Nederland bedroeg in 2015, volgens cijfers van het CBS, 147.010 personen. Een opmerkelijk gegeven, omdat de jaren ervoor het aantal overledenen schommelde rond de 140.000⁵. Hoewel het boeiend zou zijn om te onderzoeken waardoor deze forse stijging van pakweg 5% is veroorzaakt, valt dit buiten het bestek van dit onderzoek. Toch is het niet zonder belang, omdat de vraag opgeroepen wordt, of het aantal uitvaarten op last van de burgemeester ook naar rato is meegestegen.

Uitvaarten op last van de burgemeester, de zgn. ‘gemeentelijke uitvaarten’ vormen het sluitstuk van de uitvaartvoorziening in Nederland. Als er geen nabestaanden zijn die zorg dragen voor de uitvaart, dient de gemeente in de uitvaart te voorzien. Naar gemeentelijke uitvaarten als maatschappelijk verschijnsel was tot enkele jaren terug geen landelijk onderzoek gedaan. Om in die lacune te voorzien en meer zicht te krijgen op de uitvoeringspraktijk hebben in 2012/2013 een tweetal studenten in samenwerking met een docent van de CHE een breed onderzoek gedaan naar aantallen, beleid, samenwerking, kosten e.d., kortom, naar de praktijk van de gemeentelijke uitvaarten in Nederland voor de periode 2010 tot en met 2012⁶. In 2014 en 2015 is dat onderzoek herhaald, zij het in een veel beperktere opzet⁷.

Belang van dit onderzoek is gelegen in de consequenties van een stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten. Voor gemeenten betekent een stijging een toename van personeelsinzet en van kosten. Daarnaast kan het een indicator vormen voor een toename van maatschappelijke problematiek, zoals vereenzaming en verarming, maar kan het ook aanleiding vormen om de eigen gemeentelijke uitvoeringspraktijk nog eens tegen het licht te houden.

Anders dan verwacht, is uit de onderzoeken over 2010-2014 gebleken dat het aantal gemeentelijke uitvaarten in deze periode behoorlijk stabiel is geweest en zich binnen een bandbreedte heeft bewogen rond een aantal van circa 1.800 gevallen⁸. Hoewel een betekenisvolle stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten niet kon worden vastgesteld, is wel vastgesteld dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden binnen de categorieën kleine-middelgrote-grote gemeenten. Het aantal uitvaarten in grote gemeenten is zowel in relatieve als absolute zin sterker gestegen dan in kleine en middelgrote gemeenten. Dat is ook het geval als daarbij de bestuurlijke en demografische ontwikkelingen worden betrokken⁹.

Hoewel de trend over de periode 2010-2014 stabiel is binnen een zekere bandbreedte, wil dit niet zeggen dat het beeld naar de toekomst toe hetzelfde zal blijven. Om die reden is besloten om het jaarlijkse onderzoek ook dit jaar te continueren. Het onderzoek is primair, maar niet uitsluitend, gericht op de aantallen gemeentelijke uitvaarten. De voor dat doel opgestelde enquête bevatte daarom de volgende hoofdvraag:

“Hoeveel gemeentelijke uitvaarten (op last van de burgemeester) zijn er door uw gemeente of samenwerkingsverband verzorgd in 2015?”

⁵ 2014: 139.223; 2013: 141.245; 2012: 140.813 bron: CBS, statline, Den Haag/Heerlen, 25 maart 2016: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82899ned&D1=a&D2=4,24,49,74,79,84-99&VW=T>.

⁶ ‘Gemeentelijke uitvaarten, een onderzoek naar de uitvoeringspraktijk’, door J.W v.d. Wilt en K. v.d. Beek, CHE Ede, mei 2013. Op verzoek verkrijgbaar bij de CHE.

⁷ ‘Gemeentelijke uitvaarten, ontwikkelingen in 2013’, door J.J. de Graaf en H. van Deutekom, CHE Ede, juni 2014, en ‘Gemeentelijke uitvaarten, ontwikkelingen in 2014’ door K. van de Beek en H. van Deutekom, april 2015, Op verzoek verkrijgbaar bij de CHE.

⁸ Met in 2013 een uitschieter van circa 1.900 gevallen

⁹ Het aantal kleine gemeenten neemt sinds jaar en dag af, het aantal 100.000+ gemeenten stijgt, hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van het inwonertal binnen de categorieën

Doel van het onderzoek is om na te gaan hoe dit aantal zich verhoudt tot voorgaande jaren en of er ten opzichte van de periode 2010-2014 sprake is van een wezenlijke stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten. We hebben echter besloten het onderzoek dit jaar uit te breiden met enkele vragen over de betrokkenheid van maatschappelijke instellingen bij gemeentelijke uitvaarten. Het maatschappelijk concept 'participatiesamenleving' roept de vraag op in hoeverre gemeentelijke uitvaarten een verantwoordelijkheid van de overheid zijn en in hoeverre de samenleving daarbij betrokken is. Om daarop enig zicht te krijgen is in 2013 al eens gevraagd naar de mate en wijze van betrokkenheid van maatschappelijke instellingen. De gestelde vragen die destijds zijn gebruikt zijn in de enquête over 2015 herhaald. Zie bijlage 1 voor de exacte vraagstelling.

Dit onderzoeksrapport is gebaseerd op een enquête die is afgenomen onder gemeenteambtenaren die belast zijn met de uitvoering van gemeentelijke uitvaarten. Het verrichte onderzoek heeft een kwantitatief, beschrijvend karakter gehad, vooral gericht op het toetsen van het vermoeden, dat het aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015 evenals in de voorgaande vijf jaar zo rond de 1.800 gevallen heeft gelegen. Verdiepend, exploratief onderzoek zal in veel gevallen echter nog nodig zijn om gezaghebbende uitspraken te kunnen doen over de duiding van dit aantal en de oorzaken van gemeentelijke uitvaarten. Dat ging de kaders van dit onderzoek echter te buiten. Daarom wordt in een aantal gevallen wel een indicatie gegeven van de mogelijke betekenis van de gepresenteerde aantallen, maar worden daaraan geen zwaarwegende conclusies verbonden.

Na de methodische verantwoording in het volgende hoofdstuk, bevat hoofdstuk 3 de resultaten van het onderzoek, hoofdstuk 4 een vergelijking tussen de resultaten over 2014 en 2015, beschrijft hoofdstuk 5 de rol van maatschappelijke organisaties en bevat hoofdstuk 6 ten slotte de conclusies.

Hoofdstuk 2. Onderzoekopzet en verantwoording

Dit onderzoek is gehouden middels een online enquête die aan alle 393 Nederlandse gemeenten¹⁰ is verstuurd. De hoofdvraag in dit onderzoek luidt: *“is het aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015 in Nederland gestegen ten opzichte van 2014?”*. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is de volgende vraag in de enquête gesteld:

“Hoeveel gemeentelijke uitvaarten zijn er (op last van de burgemeester) door uw gemeente verzorgd in 2015?”

Als de respondent in 2015 gemeentelijke uitvaarten voor meerdere gemeenten heeft verzorgd, konden de gegevens van de verschillende gemeenten separaat in de enquête worden ingevuld.

Daarnaast zijn in de enquête vragen gesteld over de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties bij gemeentelijke uitvaarten. Deze vragen waren erop gericht om in beeld te krijgen in welke mate en op welke wijze gemeenten dergelijke organisaties betrekken. Vrijwel identieke vragen zijn in de enquête in 2013 gesteld. Anders dan afgelopen jaren, hebben wij besloten om opnieuw de gemeenten te bevragen, ten einde te zien of zich op dit punt een ontwikkeling aftekent.

Van de 393 gemeenten is er met betrekking tot 214 gemeenten een ingevulde enquête ontvangen (54%). Later is van een zestal grote gemeenten na een belronde nog de aantallen uitvaarten over 2015 verkregen, om de betrouwbaarheid van de uitkomsten te vergroten.

De enquête heeft het karakter van een steekproef, die aangemerkt kan worden als een enkelvoudige aselecte steekproef. Vooraf is er geen selectie gemaakt op de grootte van gemeenten die van invloed kon zijn op de enquête omdat er zoveel mogelijk gemeenten bereikt moeten worden. Na het ontvangen van de antwoorden zijn de gemeenten onderverdeeld in één van de volgende categorieën:

- Gemeenten met 0 – 40.000 inwoners worden aangemerkt als een kleine gemeente (155 respondenten, van totaal 277, dus een respons van 56%);
- Gemeenten met 40.000 – 100.000 inwoners worden aangemerkt als een middelgrote gemeente (43 respondenten, van totaal 85, dus een respons van 51%);
- Gemeenten met 100.000 tot 500.000 inwoners worden aangemerkt als een grote gemeente (19 respondenten, van een totaal 28, dus een respons van 67%)
- Gemeenten met meer dan 500.000 inwoners worden aangemerkt als de G3 (3 respondenten, van totaal 3, dus een respons van 100%)

De genoemde categorieën zijn in eerdere onderzoeken ook gebruikt om de gemeenten in te delen, vandaar de keuze voor deze inschaling. Soms zijn de G3 onder de noemer ‘grote gemeenten’ geschaard. Waar dat het geval is, wordt dat toegelicht. Deze indeling in categorieën is ook de afgelopen jaren in voorgaande onderzoeken gebruikt. Dat geeft tevens de mogelijkheid om gegevens over achterliggende jaren met elkaar te vergelijken.

De gegevens hebben ertoe geleid dat conclusies kunnen worden getrokken met betrekking tot de landelijke ontwikkeling rondom gemeentelijke uitvaarten en daarnaast worden er conclusies getrokken uit de gegevens die horen bij de verschillende categorieën waarin de gemeenten verdeeld zijn.

Bij een populatie van alle gemeenten en een betrouwbaarheidsniveau van 95% moeten er minimaal 195 respondenten deelnemen aan de steekproef om hier uitspraken met betekenis

¹⁰ Stand 1 januari 2015

over te doen. De respons ligt ruimschoots boven deze grens. Hierbij moet opgemerkt worden dat wanneer er een vergelijking gemaakt wordt met de voorgaande jaren dit verantwoord wordt in de uitleg van de vragen in het onderzoek (vanwege het feit dat niet ieder jaar dezelfde respondenten reageren). Als er vanuit de indeling naar grootte gegeneraliseerd wordt naar het geheel van de populatie in één categorie (klein, middelgroot, groot of G3) is er bij het trekken van conclusies aandacht geweest voor de significantie van de uitspraak. Omdat de gehele populatie onderverdeeld is, is van belang dat er enige onzekerheid in de berekening kan zitten en er sprake zou kunnen zijn van een zekere schatting van de uitkomsten. In dat geval is dat in de tekst aangegeven middels termen als 'schatting', 'vermoedelijk', 'circa' e.d.

Aantallen uitvaarten

De uitkomsten uit de enquête m.b.t. de aantallen uitvaarten zijn geëxtrapoleerd om een totaalbeeld per gemeentecategorie in Nederland te krijgen. Dat is geschied volgens de formule die de afgelopen jaren voor alle gemeentecategorieën (behalve G3 vanwege volledig respons) is gebruikt. Daarbij is zowel aantal gemeenten als inwonertal van de gemeenten meegewogen: de uiteindelijke uitkomst per gemeentecategorie wordt bepaald door enerzijds het inwonertal (50% resultaat) en anderzijds het inwonertal (50%).

De onzekerheidsmarge en foutenkans is zoveel mogelijk beperkt, door een zo hoog mogelijke respons te genereren. Dat klemde m.n. bij de grote gemeenten. Het betreft een kleine categorie, bestaande uit 28 gemeenten. Binnen deze categorie variëren zowel omvang als aantal uitvaarten nogal sterk, zonder dat er noodzakelijkerwijs een relatie tussen beide bestaat. Dat is reeds jaren zo, en het opmerkelijke is dat dit per jaar per gemeente kan verschillen. Hoewel door de hoge respons (incl. nabellen) de gegevens van 2 op de 3 grote gemeenten bekend waren, hebben wij besloten om de uitkomsten van de 18 gemeenten niet zondermeer te extrapoleren. Reden daarvan is dat de uitkomsten van de gemeente Groningen een sterk afwijkend karakter hebben. Het aantal uitvaarten in deze gemeente is in 2015 zodanig hoog geweest (65 stuks), dat deze gemeente uit de resultaten is gehaald en als afzonderlijk gegeven meegenomen bij deze gemeentecategorie. Dwz. de uitkomst van deze gemeente is niet geëxtrapoleerd. Dat heeft een drukkende werking op de totaaluitkomst voor de grote gemeenten geleid, maar was noodzakelijke om een zuiverder beeld te krijgen van het aantal uitvaarten binnen deze gemeentecategorie, vanwege het uitzonderlijk hoge karakter in relatie tot het inwonertal. Bovendien bleek uit controleberekeningen, informatie van respondenten en resultaten uit voorgaande jaren, dat een o.i. behoorlijk nauwkeurige inschatting kan worden gemaakt van het aantal uitvaarten binnen de groep grote gemeenten die niet hebben deelgenomen aan deze enquête. Extrapolatie van de resultaten van de 18 gemeenten zonder Groningen, was daarmee alleszins gerechtvaardigd.

Eenzelfde besluit als ten aanzien van de gemeente Groningen hebben wij genomen ten aanzien van twee gemeenten in de categorie middelgrote gemeenten. M.b.t. Heerlen en Den Helder waren de resultaten eveneens zo afwijkend, dat deze uitkomsten niet zijn geëxtrapoleerd, maar afzonderlijk bij het totaal aantal uitvaarten binnen deze categorie is betrokken.

Vergelijking met 2014

De wereld staat niet stil en dat geldt ook voor Nederland. Het aantal inwoners is in 2015 gewijzigd ten opzichte van 2014¹¹. Ook per gemeentecategorie zijn er verschuivingen geweest. Niet alleen vanwege demografische ontwikkelingen, maar ook vanwege bestuurlijke herindeling van gemeenten. Het aantal gemeenten is per 1 januari 2014 van 403 naar 393 gedaald. Dat heeft vooral effect gehad op kleine gemeenten. Dat aantal is gedaald van 288 tot 277 gemeenten. Per saldo is er 1 grote gemeente bijgekomen: Alkmaar. Het totale aantal inwoners binnen de grote gemeenten is daarmee gestegen¹². Op het totaal aantal inwoners binnen deze

¹¹ 1-1-2014: 16.829.289 tegen 1-1-2015: 16.900.726

¹² 1-1-2014: 4.058.601 tegen 1-1-2015: 4.200.604

categorie is dit ongeveer 3%, en heeft daarmee wel enig effect op de uitkomsten van het onderzoek. Waar dit zinvol is zal deze groei in het volgende hoofdstuk worden betrokken. Het totaal aantal inwoners binnen de categorie middelgrote gemeenten is zeer licht gedaald¹³. Het aantal inwoners in kleine gemeenten is eveneens gedaald, zij het wat forser¹⁴, iets meer dan 1%.

Belangrijker is de groei in het aantal sterfgevallen in 2015¹⁵. Dat is gestegen met ruim 5%. Een procentuele stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten met eenzelfde percentage zou dan ook in de rede liggen. E.e.a. wordt ook betrokken bij de volgende hoofdstukken.

Betrokkenheid maatschappelijke organisaties

Naast de reeds genoemde hoofdvraag was de enquête tevens bedoeld om zich te krijgen op de mate waarin en wijze waarop maatschappelijke organisatie betrokken worden bij gemeentelijke uitvaarten. Het betreft een momentopname, waarbij de vragen zoveel mogelijk feitelijk zijn gehouden. Gelet op de hoge respons mag uitgegaan worden van een hoge mate van betrouwbaarheid op de uitkomsten.

Onderzoeksmethode

Gekozen is voor de onderzoeksmethode van een vragenlijst, waarin naar feiten wordt gevraagd. Wij realiseren ons dat een onderzoek middels vragenlijst de nodige beperkingen in zich draagt. Dat risico is bewust genomen, omdat de intentie van dit onderzoek niet is geweest om een alomvattend en exacte weergave van de werkelijkheid te verkrijgen, maar een verantwoorde berekening van het aantal gemeentelijke uitvaarten over 2015, die elementen van schatting bevat, maar waarbij de betrouwbaarheid op een zo hoog mogelijk niveau is gebracht.

De vragenlijst is verstuurd op 16 februari 2016. Op 7 maart 2016 is er een reminder gestuurd om meer respons te genereren.

Wilt u meer informatie over de wijze waarop de berekeningen zijn gemaakt die in dit rapport zijn opgenomen, dan wel op andere wijze kennis nemen van de verantwoording van de onderzoeksresultaten, dan kunt u met de onderzoekers contact opnemen.

¹³ 1-1-2014: 4.851.624 tegen 1-1-2015: 4.839.573

¹⁴ 1-1-2014: 5.980.830 tegen 1-1-2015: 5.900.284

¹⁵ 147.010 om 139.223 in 2014, bron: CBS, statline, Den Haag/Heerlen, 12 maart 2016.

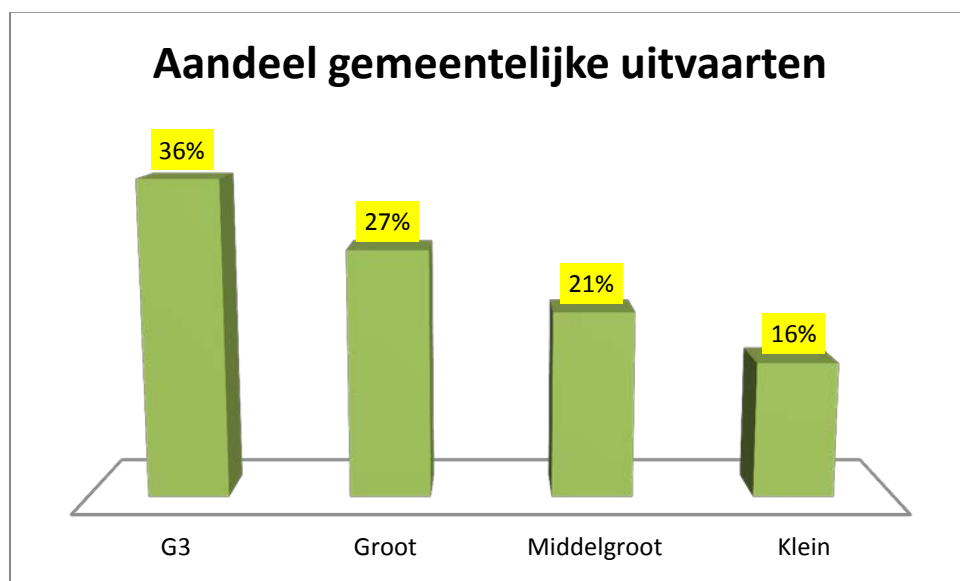
Hoofdstuk 3. Aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015

Achtergrond

Uitgangspunt bij uitvaartzorg is dat de nabestaanden de uitvaart ter hand nemen. Laten zij dat na, of zijn er in het geheel geen nabestaanden, dan komt de burgemeester in beeld. Sterfgevallen waarvoor niemand zorgdraagt, worden veelal gemeld bij de gemeente. Niet alle meldingen leiden echter tot een uitvaart. Namens de burgemeester gaan gemeenteambtenaren doorgaans eerst op zoek naar een nabestaande, met het verzoek om voor de uitvaart zorg te dragen. Leidt de melding van een sterfgeval er niet toe dat nabestaanden gevonden kunnen worden die voor de uitvaart zorg dragen, dan dient de gemeente dit ter hand te nemen.

Resultaten

Door de respondenten is een totaal aantal uitvaarten doorgegeven 1.559. Als dit aantal wordt geëxtrapoleerd naar alle gemeenten in Nederland, dan zijn er in 2015 naar schatting ongeveer 2.100 gemeentelijke uitvaarten geweest. Verdeeld naar inwonertal over kleine, middelgrote en grote gemeenten (incl. G3) zijn deze aantallen resp. circa 320, 440 en 1.320. Dat betekent, dat in een kleine gemeente gemiddeld eens per jaar een gemeentelijke uitvaart plaatsvindt, bij een middelgrote gemeente is dat gemiddeld ruim 5 keer per jaar, en bij een 100.000+gemeente (incl. G3) gemiddeld 42 keer per jaar. Worden de drie grootste gemeenten afzonderlijk in aanmerking genomen, dan geldt voor hen gemiddeld 250 keer per jaar een uitvaart en voor de overige grote gemeenten gemiddeld 20 keer per jaar.

Het aantal gemeentelijke uitvaarten bedroeg over 2014 circa 1,4% van het aantal sterfgevallen¹⁶. M.a.w. ongeveer *1 op 70 sterfgevallen* heeft in 2015 in Nederland tot een gemeentelijke uitvaart geleid.

Gerelateerd aan het inwonertal betekent dit dat in kleine gemeenten in 2015 per 10.000 inwoners gemiddeld 0,55 gemeentelijke uitvaarten plaatsvonden, in middelgrote gemeenten per 10.000 inwoners 0,95, voor grote gemeenten per 10.000 inwoners 1,3 en voor de G3 3,8 uitvaarten per 10.000 inwoners¹⁷. Uitgaande van deze 'normen' valt op dat binnen iedere

¹⁶ 2015:147.010, bron: CBS, statline, Den Haag/Heerlen, 12 maart 2016.

¹⁷ Onderlinge resultaten kunnen op diverse manieren worden vergeleken met elkaar. Het meest zuiver is het aantal gemeentelijke uitvaarten af te zetten tegen het aantal sterfgevallen en op die basis gemeenten met elkaar te

gemeentecategorie gemeenten zijn die ver boven of onder de norm zitten. Ruimschoots boven de norm zitten bijvoorbeeld:

Gemeente	Inwonertal	Norm in de gemeente (inwonertal ¹⁸ x norm gemeentecategorie)	Aantal gemeentelijke uitvaarten
Oostellingwerf	25.617	1,4 uitvaart	10
Nunspeet	26.744	1,5	6
Den Helder	56.483	5,4	24
Heerlen	87.500	8,3	30
Groningen	200.336	26	65
Amsterdam	821.752	312	441

Kanttekening hierbij is wel, dat bij een kleinere gemeente het relatieve effect van een geringe toename van gemeentelijke uitvaarten wel groot kan zijn. Een toename van enkele uitvaarten per jaar, kan er al snel toe leiden dat de geformuleerde norm ruimschoots wordt overschreden. Die norm wordt namelijk bij de groep kleine gemeenten overwegend bepaald door een grote groep gemeenten die jaarlijks niet of nauwelijks enige gemeentelijk uitvaart verzorgen. Naar mate een gemeente minder inwoners heeft, zal dit relatieve effect sterker zijn. De betekenis van deze norm als benchmark neemt dan navenant af.

Er is geen verder onderzoek gedaan naar de oorzaken van deze (en andere) relatief hoge aantallen uitvaarten. Dat viel buiten het bestek van dit onderzoek. Wel is opmerkelijk dat het deels stedelijke gebieden betreft en deels gemeenten met één of meerdere ggz-instellingen en/of een kwetsbare sociale structuur. In zoverre vormt dit een bevestiging van het onderzoek dat in 2013 is gedaan¹⁹.

Er is ook een aantal gemeenten dat ruimschoots onder de norm zit:

Gemeente	Inwonertal	Norm in de gemeente (inwonertal ²⁰ x norm gemeentecategorie)	Aantal gemeentelijke uitvaarten
Heusden	43.132	4,1	0
Heerhugowaard	53.554	5,1	0
Leidschendam-Voorburg	73.979	7,0	0
Alphen aan den Rijn	107.396	14,0	5
Utrecht	334.176	43,4	25

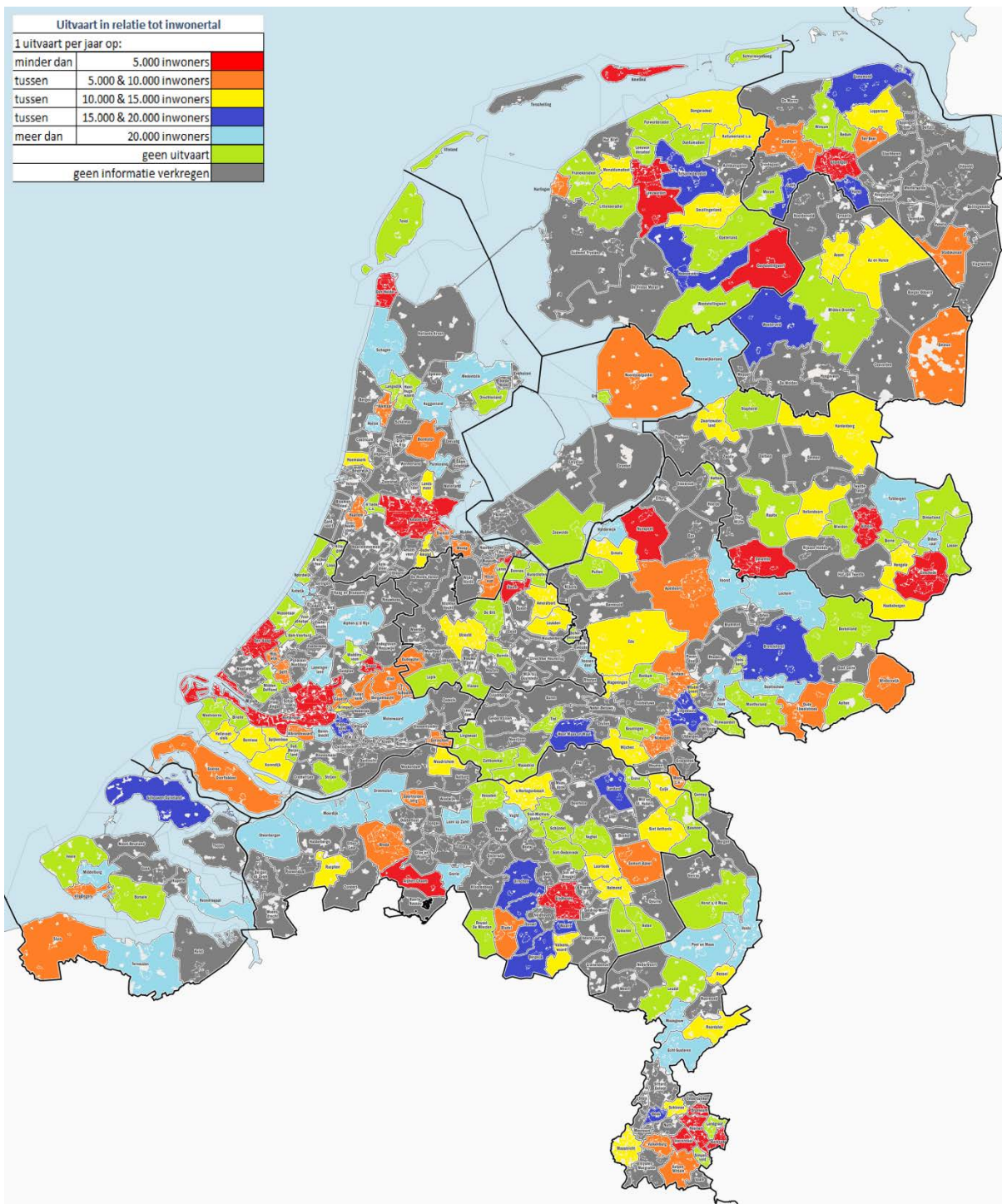
De verhouding tussen het aantal gemeentelijke uitvaarten en het inwonertal kan ook nog op andere wijze worden weergegeven. Met de volgende overzichtskaart van Nederland wordt visueel gemaakt op hoeveel inwoners er in de gemeente gemiddeld 1 gemeentelijke uitvaart heeft plaatsgevonden in 2015.

vergelijken. Omdat sterftecijfers per gemeenten ontbraken, wordt uitgegaan van het aantal inwoners, in de veronderstelling dat het aantal sterfgevallen daar in de regel gelijke pas mee houdt.

¹⁸ Per 1 januari 2015

¹⁹ Zie 'Gemeentelijke uitvaarten. De ontwikkelingen in 2013', p. 13. In dat onderzoek is ondermeer aan gemeenteambtenaren gevraagd naar de oorzaken van gemeentelijke uitvaarten

²⁰ Per 1 januari 2015

Conclusies

Ongeveer 1 op de 70 uitvaarten is in 2015 in opdracht van gemeenten uitgevoerd. Het is niet bekend of Nederland daarmee bij de ons omringende landen uit de toon valt, omdat actueel vergelijkingsmateriaal ons niet bekend is. Wel is bekend, dat het aantal gemeentelijke uitvaarten in Duitsland over 2012 met circa 2,5% van alle uitvaarten een stuk hoger lag en in sommige Duitse gemeenten zelfs rond de 10% zou zijn geweest²¹.

²¹ Bron: uitvaart.nl, zie bericht <http://www.uitvaart.nl/nieuws/veel-duitsers-kunnen-uitvaart-niet-meer-betalen/37590>, opgeroepen op 23 juni 2014. Cijfers over 2013 zijn niet bekend, maar zullen daar niet ver van afwijken.

De uitkomsten bevestigen de veronderstelling, dat de grote gemeenten zowel in absolute als relatieve zin in 2015 voor verreweg de meeste gemeentelijke uitvaarten hebben gezorgd. Binnen de categorie grote gemeenten zijn het vooral de G3 zijn die op hun beurt de meeste uitvaarten voor hun rekening nemen (bijna 2 op de 3 uitvaarten: 63% van het totaal). Die uitkomst is niet zo opmerkelijk, omdat dat beeld de afgelopen jaren ook al te zien was (zie H. 4).

Wat opvalt zijn de grote verschillen tussen gemeenten met een vergelijkbare omvang. Allereerst geldt dit voor de grote gemeenten. Hoewel Amsterdam een aanzienlijk groter aantal inwonertal heeft dan Utrecht, staat het aantal gemeentelijke uitvaarten in beide gemeenten niet in verhouding tot elkaar. Amsterdam (441) heeft in 2015 bijna 18 keer zoveel uitvaarten verzorgd als Utrecht (25). Een verklaring voor dit verschil is niet eenvoudig te vinden. Daarvoor zou diepte-onderzoek moeten worden verricht. Mogelijk dat het grote aantal huishoudens met een laag inkomen/schulden en het grote aantal vreemdelingen dat Amsterdam jaarlijks bezoekt, daarbij een rol speelt.

Voor sommige grote gemeenten, als Alphen aan den Rijn, Venlo en Emmen, geldt dat deze ruimschoots onder het gemiddelde voor grote gemeenten zitten. Voor andere gemeenten met een min of meer vergelijkbare omvang, zoals Heerlen, Deventer en Enschede, geldt daarentegen dat deze per gemeente (veel) meer uitvaarten hebben verzorgd. Het onderzoek dat in 2014 is gedaan naar gemeentelijke uitvaarten wees uit, dat het veelal grotere gemeenten met een plattelandskarakter waren die laag scoorden²². Hoewel dat wellicht een belangrijke verklaring zou kunnen zijn voor de grote verschillen, kan daarmee niet alles worden verklaard. In 2015 scoorde een plattelandsgemeente als Ede bijv. opvallend hoog met 10 uitvaarten. Anderzijds waren er ook gemeenten met een stedelijke structuur, die opvallend laag scoorden. Onder hen Venlo, Hengelo en Utrecht. Een mogelijke andere verklaring zullen wij in het volgende hoofdstuk geven.

De geconstateerde grote verschillen tussen gemeenten, doen zich niet alleen binnen die groep voor. Ook bij de middelgrote en kleine gemeenten zijn de verschillen groot. Heerlen (30) en Den Helder (24) springen er bij de middelgrote gemeenten uit en Ooststellingwerf (10) en Baarn (6) bij de kleine gemeenten. Het betreft ondermeer gemeenten met een sterke regiofunctie²³ en gemeenten in de grensstreek²⁴. Mogelijk dat ook de aanwezigheid van awbz- en ggz-instellingen in de gemeente een rol speelt.

Het is verder opvallend, dat in zuid-Limburg relatief veel gemeentelijke uitvaarten worden verzorgd. Evenals voorgaande jaren is er een grote groep kleine en middelgrote gemeenten die in 2015 geen enkele uitvaart heeft verzorgd.

De overzichtskaart maakt ten slotte niet alleen duidelijk dat de drie grootste gemeenten verhoudingsgewijs veel uitvaarten hebben verzorgd in 2015, maar ook dat in alle provincies gemeenten zijn aan te wijzen met geen/weinig uitvaarten en gemeenten met verhoudingsgewijs veel uitvaarten. Er is een redelijk gelijkmatige spreiding over de provincies. Relatief goed scoren de provincies Utrecht en Flevoland²⁵ waar gemiddeld genomen weinig gemeentelijke uitvaarten hebben plaatsgevonden.

²² Zie 'Gemeentelijke uitvaarten, ontwikkelingen in 2013', p. 16

²³ Bijv. Gouda, Deventer, Almelo

²⁴ Zoals Kerkrade, Alphen-Chaam en Enschedé

²⁵ Hoewel slechts 3 van de 6 gemeenten hebben gereageerd en een stedelijke gemeente als Lelystad niet heeft deelgenomen. Uitspraken over deze provincie hebben daarmee een wat beperktere betekenis.

Hoofdstuk 4. Vergelijking resultaten 2014 en 2015

Achtergrond

In het onderzoek dat vorig jaar is gedaan naar het aantal gemeentelijke uitvaarten over 2014, is vastgesteld dat het aantal uitvaarten met naar schatting circa 1.800 iets lager was dan in 2013 en zich op het gemiddelde niveau van de jaren 2010-2012 bevond. De verwachting is daarbij uitgesproken, dat de langjarige trend zich ook zo rond dat aantal zou bewegen, binnen een bandbreedte van pakweg 100 uitvaarten. Om deze veronderstelling te staven heeft dit onderzoek plaatsgevonden.

Resultaat

Het onderzoek over 2015 bevestigt dat in het verleden behaalde resultaten geen garanties bieden voor de toekomst. Na vergelijking van de resultaten van deze enquête met die uit het vorige onderzoek blijkt immers dat de veronderstelling, dat het aantal gemeentelijke uitvaarten opnieuw zo rond de 1.800 zou bedragen niet is bewaarheid. Het aantal gemeentelijke uitvaarten is met circa 2.100 aanmerkelijk hoger dan het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar²⁶.

De stijging doet zich voor bij alle gemeentecategorieën. Als we kijken naar de verdeling over de verschillende groepen gemeenten, dan ontstaat voor 2015 ten opzichte van 2014 het volgende beeld:

- kleine gemeenten: van circa 270 naar 320 uitvaarten, 20 % stijging;
- middelgrote gemeenten: van circa 370 naar 440 uitvaarten, 14% stijging;
- grote gemeenten (incl. G3): van circa 1.130 naar 1.320 uitvaarten, 17% stijging.

Opvallend is dat bij de grote gemeenten de stijging vooral zit bij de G3, in het bijzonder Rotterdam en Amsterdam. In de groep grote gemeenten (incl. G3). bevinden zich opmerkelijk genoeg evenveel dalers als stijgers (8 om 8). Toch is sprake van een stijging van het aantal uitvaarten, vooral, maar niet uitsluitend, vanwege de stijging bij de gemeente Amsterdam. Dat is ook wellicht het meest opmerkelijke: het aantal uitvaarten op last van de burgemeester is in deze gemeente in 2015 met 128 gevallen gestegen ten opzichte van 2014 (313; 2015: 441). Dat is een procentuele stijging van 40%! Afgezet tegen de voorgaande jaren vormt dat aantal voor Amsterdam een serieuze trendbreuk. Na een stijging van 330 (2012) naar 354 (2013), volgde in 2014 een daling met ruim 10% naar 313 en in 2015 dus een stijging naar 441 uitvaarten.

Verder is opmerkelijk de gestage daling bij de gemeente Utrecht: van 41 (2013) via 33 (2014) naar 25 (2015) en het onverminderd hoge aantal uitvaarten bij de gemeente Groningen (65).

Hoewel er zowel gemeenten te vinden zijn die in aantallen sterk zijn gestegen als zijn gedaald, moeten we toch vaststellen, dat het totaal aantal stijgers groter is dan het aantal dalers en de stijging bovendien gemiddeld genomen groter is dan de daling. Bij de middelgrote gemeenten is deze verhouding 12 (stijging) om 7 (daling). Bij de kleine gemeenten gaat het om 32 stijgers tegenover 15 dalers.

Als we de uitkomsten op individueel gemeentelijk niveau vergelijken met 2014 dan zijn uitschieters naar boven in alle categorieën gemeenten te vinden:

²⁶ Daarbij moet wel worden aangetekend, dat hoewel de respons wederom overweldigend was met ruim 55% van de gemeenten, er enige onzekerheid kan schuilen in de uitkomsten, door de wetenschap dat het aantal uitvaarten per gemeenten fors kan verschillen. Het geraamde aantal blijft dus een schatting, hoewel gepoogd is zoveel mogelijk zekerheid in te bouwen door verschillende berekeningswijzen toe te passen. Deze bevestigen alle de ingeschatte aantallen

Grote gemeenten:

2014

2015

Amsterdam	313	441
Rotterdam	119	139
's-Hertogenbosch	6	13

Middelgrote gemeenten:

Heerlen	20	30
Almelo	10	16
Roosendaal	4	9
Rijswijk	1	5

Kleine gemeenten:

Alphen-Chaam	0	5
Geertruidenberg	0	4
Hellendoorn	0	3

Sterke dalers – hoewel in de minderheid - zijn er ook:

Grote gemeenten:

2014

2015

Den Haag	199	168
Utrecht	33	25
Emmen	12	8

Middelgrote gemeenten:

Purmerend	9	2
Smallingerland	12	5
Tiel	3	0

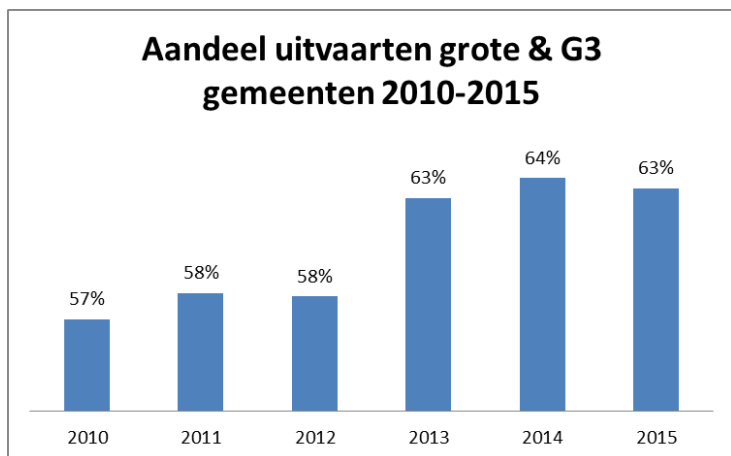
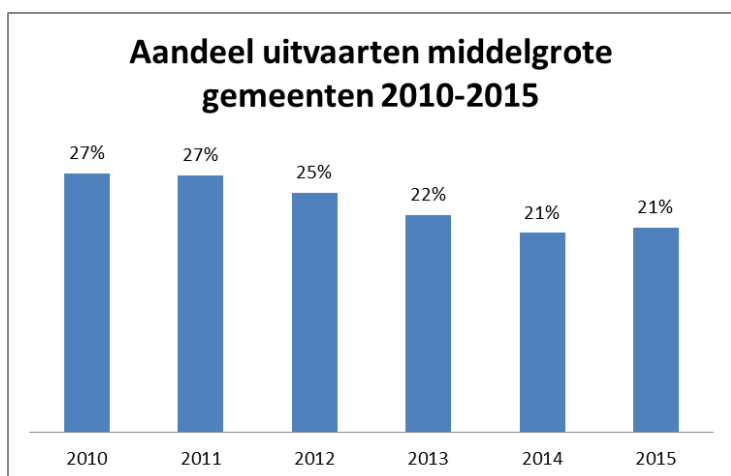
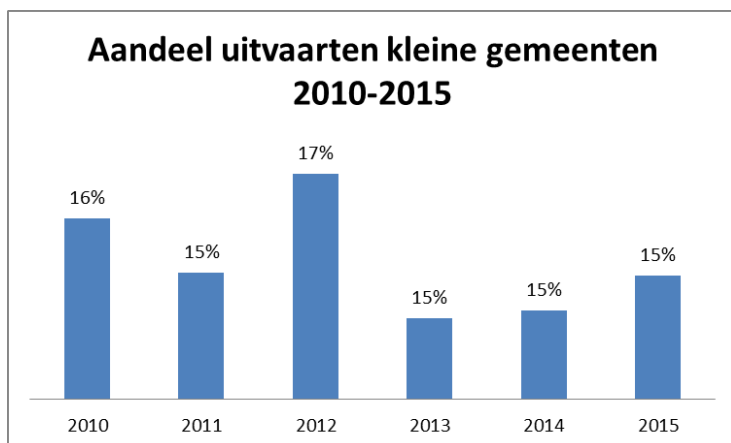
Kleine gemeenten:

Zevenaar	3	1
Dongeradeel	5	2
Westerveld	3	1

Naar de *oorzaak* van de stijging in 2015 is geen verder onderzoek gedaan, omdat dit het bestek van dit onderzoek te buiten ging. Wel sluit deze constatering aan bij de opmerkelijke forse toename van het aantal sterfgevallen in Nederland in 2015 ten opzichte van 2014²⁷ van ruim 5%. Niettemin is, zoals uit bovenstaande blijkt, de stijging veel forser dan de stijging van het aantal sterfgevallen. Dat vormt dus slechts een gedeeltelijke verklaring.

De stijging is redelijk evenwichtig verdeeld over de categorieën gemeenten. In verhouding tot het totaal aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015 levert e.e.a. het volgende relatieve beeld op:

²⁷ 2015: 147.010; 2014: 139.073.

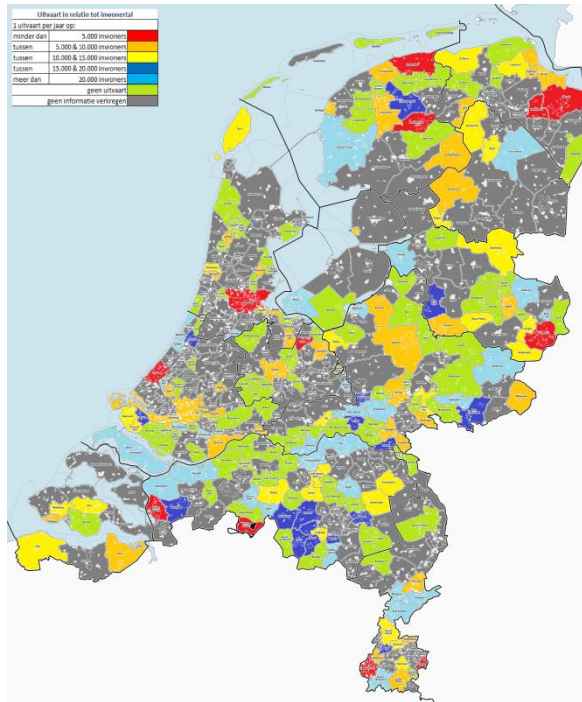
In het vorige onderzoek is de verwachting uitgesproken, dat door de demografische ontwikkelingen (de 'ontvolking' van plattelandsgebieden) en bestuurlijke herindeling van gemeenten en de daarmee gepaard gaande schaalvergroting, het aandeel van kleine en in mindere mate van middelgrote gemeenten in het totaal aantal gemeentelijke uitvaarten verder zou dalen, maar die verwachting is niet uitgekomen. Sterker nog, het aandeel uitvaarten is onder kleine gemeenten verhoudingsgewijs het sterkst gegroeid, terwijl het aantal kleine gemeenten verder is gedaald (van 288 naar 277) en het inwonertal evenzeer. Voor middelgrote gemeenten geldt dit eveneens, zij het in mindere mate.

Worden de uitkomsten op landelijk niveau in ogenschouw genomen, dan wordt het beeld, dat over de afgelopen jaren al was ontstaan, met deze enquête bevestigd. In de verstedelijkte

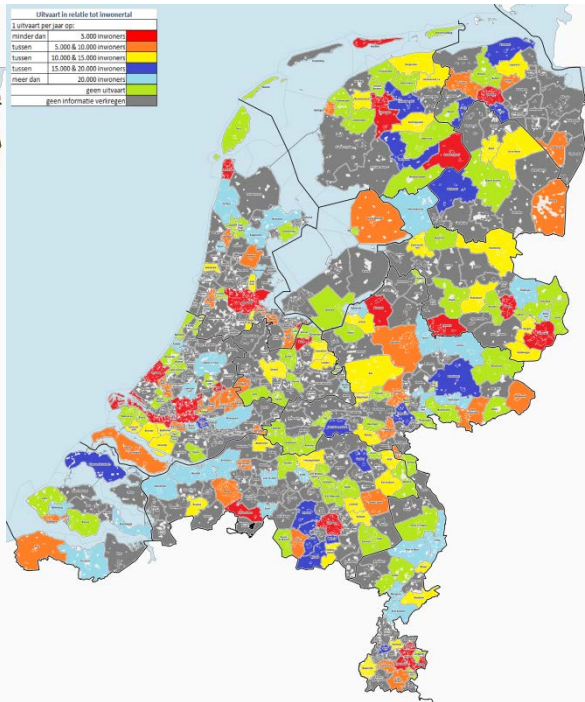
gebieden is in 2015 een relatief hoog aantal uitvaarten verzorgd, terwijl in de landelijke gebieden een relatief laag percentage gemeentelijke uitvaarten hebben plaatsgevonden.

Om de ontwikkeling in het aantal gemeentelijke uitvaarten per gemeente in de periode 2014-2015 te illustreren hebben we de overzichtskarten, waarmee inzichtelijk wordt gemaakt op hoeveel inwoners jaarlijks een gemeentelijke uitvaart wordt verzorgd, naast elkaar gezet:

2014:

2015:

Conclusies

Na extrapolatie van de onderzoeksgegevens wordt duidelijk, dat gesproken kan worden van een forse stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015 ten opzichte van 2014. Daarmee is sprake van een *trendbreuk*. De stijging bedraagt ruim 15%. Afgezet tegen het aantal sterfgevallen in Nederland kan over deze periode worden gesteld, dat gemiddeld ongeveer 1 op de 70 uitvaarten door de gemeente wordt verzorgd. De stijging is veel hoger dan de stijging van het aantal sterfgevallen en kan dus slechts ten dele daardoor worden verklaard.

Opmerkelijk is dat de stijging zich binnen alle gemeentecategorieën voordoet, hoewel de relatieve stijging opmerkelijk genoeg het grootste is bij kleine gemeenten. Ook dat is een *trendbreuk* ten opzichte van voorgaande jaren. Wat verder vooral opvalt is de zeer forse toename van het aantal gemeentelijke uitvaarten bij de gemeente Amsterdam van wel 40% en de voortgaande daling bij de gemeente Utrecht naar een relatief zeer beperkt aantal gemeentelijke uitvaarten. Onderbouwde verklaringen voor deze ontwikkelingen zijn niet direct voorhanden. Dat vergt diepte-onderzoek, dat het bestek van dit onderzoek te buiten ging.

Opmerkelijk is ook, dat er tussen gemeenten van vergelijkbare omvang wederom grote schommelingen zichtbaar zijn in de aantallen over 2015 ten opzichte van 2014. Vorig jaar is daarbij wel gewezen op het principe van communicerende vaten, dwz. dat stijging en daling in gemeenten elkaar jaarlijks kunnen afwisselen en het erop lijkt, dat een stijging in de ene gemeente kan leiden tot een daling in een andere gemeente van vergelijkbare omvang en sociale structuur. Of er inderdaad enig verband is tussen de mutaties van aantallen binnen gemeenten van vergelijkbare omvang, of in dezelfde regio, hebben wij niet kunnen vaststellen, en voor het

onderzoek 2015 geldt zoals gezegd ook, dat dit effect wordt vertroebeld door de sterke stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten over de hele linie.

Daarnaast is nog te constateren, dat er gemeenten zijn die een zeer constant aantal uitvaarten verzorgen. Per saldo zijn er echter fors meer 'stijgers' dan 'dalers' ten opzichte van 2014 genoteerd. Het aantal kleine gemeenten zonder gemeentelijke uitvaart is in 2015 gedaald ten opzichte van 2014 (van 50% naar 43%).

Ten slotte is opvallend, dat een aantal kleinere en middelgrote gemeenten met een regiofunctie, evenals in 2014 met hoge aantallen gemeentelijke uitvaarten is geconfronteerd. Daartoe behoren ondermeer Heerlen en Gouda.

Hoofdstuk 5. Rol maatschappelijke organisaties

Achtergrond

Als niemand zorgdraagt voor een uitvaart is de burgemeester aan zet. Hoewel het een wettelijk verankerde verantwoordelijkheid is, die de burgemeester verplicht om in dat geval te handelen, is daarmee niet gezegd dat de 'buitenwereld' bij de vormgeving van de uitvaart buiten beeld blijft. Allereerst worden in sommige gemeenten nabestaanden betrokken bij de vormgeving van de uitvaart²⁸, daarnaast spelen maatschappelijke organisaties geregeld een rol. Hun bijdrage kan variëren van aanwezigheid van vertegenwoordigers, tot vormgeving van de afscheidsdienst.

De maatschappelijke ontwikkeling die gekarakteriseerd kan worden als de beweging naar een 'participatiesamenleving' maakte ons nieuwsgierig naar de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties en anderen. Nu het overheidshandelen op tal van maatschappelijke terreinen niet meer vanzelfsprekend is, voedde dat de veronderstelling dat ook binnen het thema 'gemeentelijke uitvaarten' de overheid een terugtrekkende beweging maakt en een actieve betrokkenheid van de samenleving nastreeft.

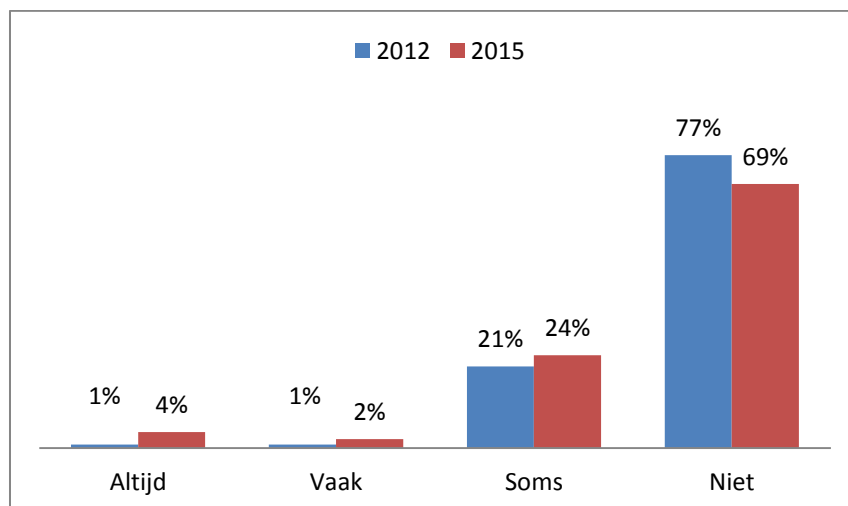
Tweede hoofdvraag

In 2012 is reeds onderzocht in welke mate maatschappelijke organisaties betrokken worden bij gemeentelijke uitvaarten²⁹ en in het onderzoek dat tot dit rapport heeft geleid is dit wederom onderzocht. Omdat de vraagstelling in beide onderzoeken vrijwel identiek is geweest, kan een goede vergelijking worden gemaakt tussen de situatie in 2012 en in 2016.

De tweede hoofdvraag in dit onderzoek luidde daarom:

"In welke mate en op welke wijze worden maatschappelijke organisaties betrokken bij een gemeentelijke uitvaart?"³⁰

Op deze vraag hebben 214 gemeenten geantwoord³¹. De antwoorden die in 2012 en 2016 op deze vraag zijn gegeven, zijn in percentages uitgedrukt, in onderstaande diagrammen naast elkaar gezet:

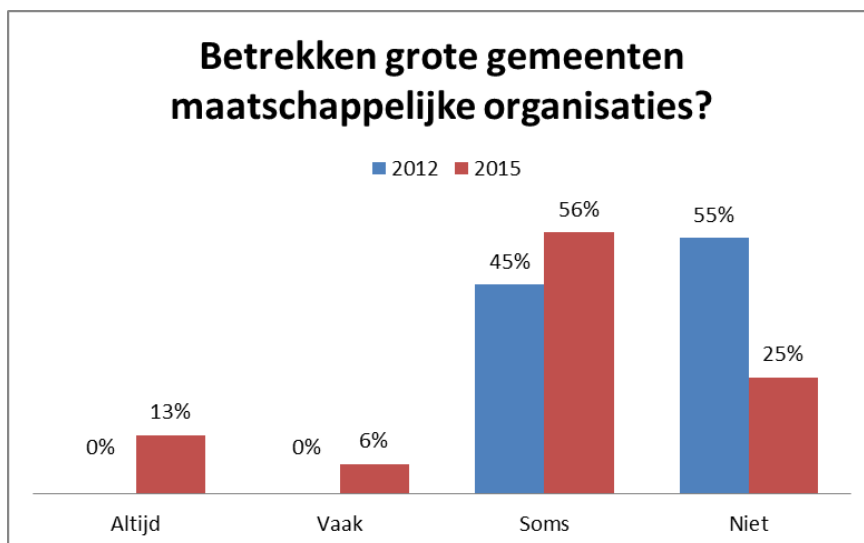
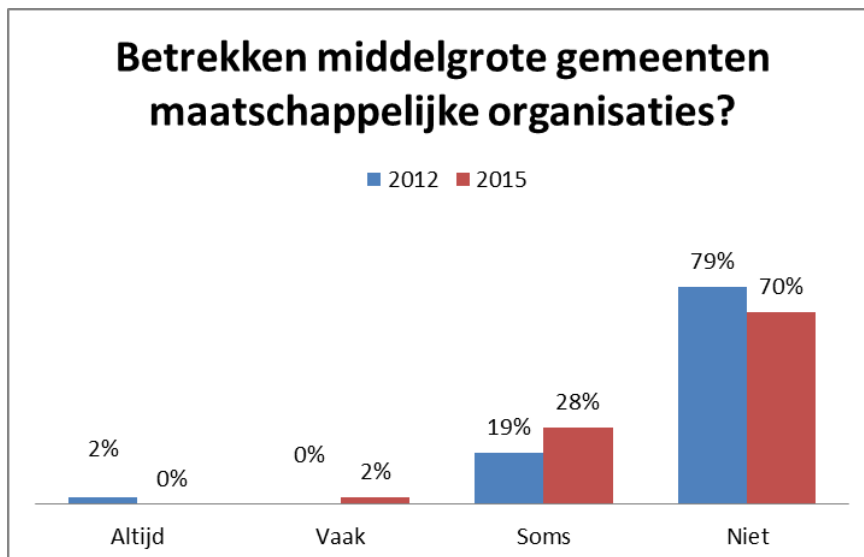
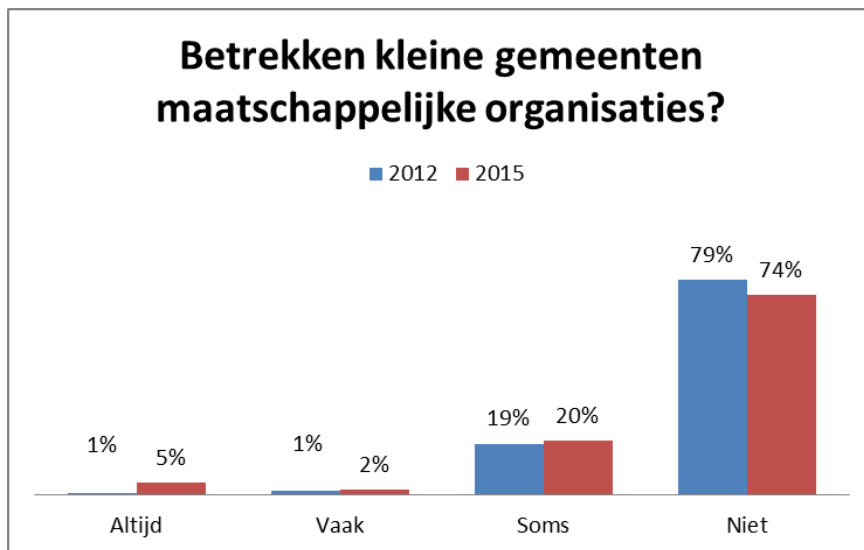
²⁸ Zie rapport 'Gemeentelijke uitvaarten. Een onderzoek naar de uitvoeringspraktijk', 2013, p. 28 e.v.

²⁹ Zie noot 31

³⁰ Met antwoordopties: altijd, vaak, soms of niet.

³¹ Voor 214 gemeenten is de enquête ingevuld. Vervolgens zijn van 6 andere gemeenten gegevens over de aantallen uitvaarten verkregen.

Binnen de geformuleerde gemeentecategorieën zijn deze verhoudingen als volgt:

Uit deze diagrammen blijkt dat het aantal gemeenten dat maatschappelijke organisaties bij de uitvaart betreft, landelijk is gestegen van 23% naar 31%. Dat vormt een voorzichtige bevestiging van de veronderstelling dat gemeenten maatschappelijke organisaties in toenemende mate betrekken bij de uitvaart. Tot de gemeenten die maatschappelijke organisaties een grotere rol zijn gaan geven, bevinden zich:

- Apeldoorn (2016: altijd; 2012: soms)
- Haaksbergen (2016: altijd; 2012: niet)
- Zwartewaterland (2016: altijd; 2012: soms)
- Rotterdam (2016: vaak; 2012: soms)

Andere opmerkelijke conclusies:

- opvallend is dat het aantal gemeenten dat 'altijd' of 'vaak' maatschappelijke organisaties betreft is gegroeid van 2% (vrijwel niet) tot circa 6 % van de gemeenten. Bovendien betreft het niet alleen kleinere gemeenten (zoals in 2012), maar bevinden zich onder de respondenten ook enkele grote: Den Haag en Apeldoorn betrekken altijd maatschappelijke organisaties, Rotterdam vaak. In aanvulling op de toenemende betrokkenheid van maatschappelijke organisaties, vormt deze uitkomst een indicatie dat maatschappelijke organisaties ook *intensiever* betrokken worden bij gemeentelijke uitvaarten;
- hoewel binnen alle drie de gemeente-categorieën eenzelfde verschuiving zichtbaar is, is vooral de verschuiving binnen grote gemeenten opmerkelijk. Juist in deze categorie zijn maatschappelijke organisaties een grotere rol gaan spelen bij gemeentelijke uitvaarten;

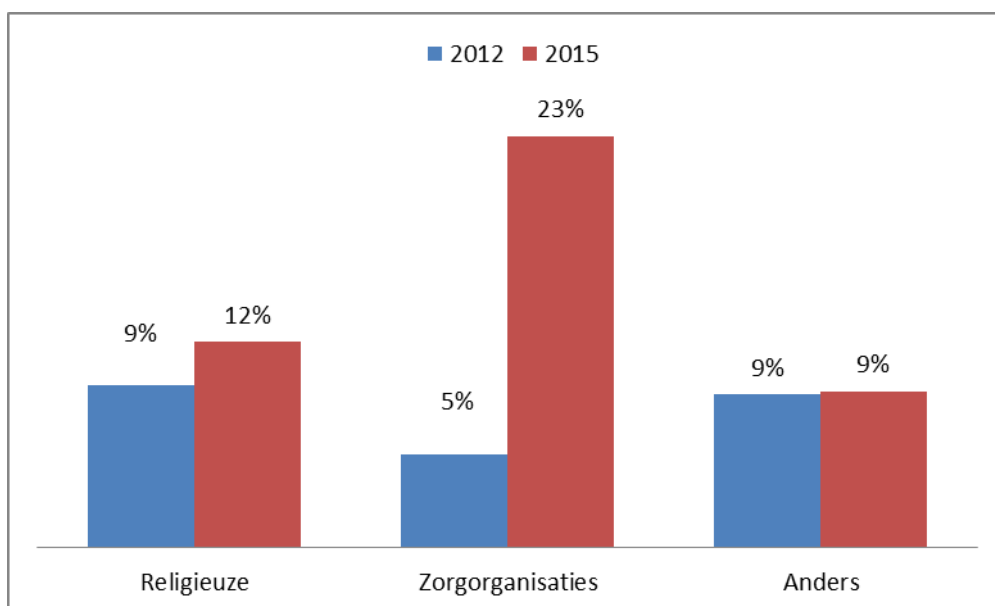
Vervolgens is in de enquête gevraagd naar het type maatschappelijke organisaties, die betrokken zijn. Er kon een keuze worden gemaakt tussen een drietal antwoorden:

O kerk, moskee of andere religieuze instelling

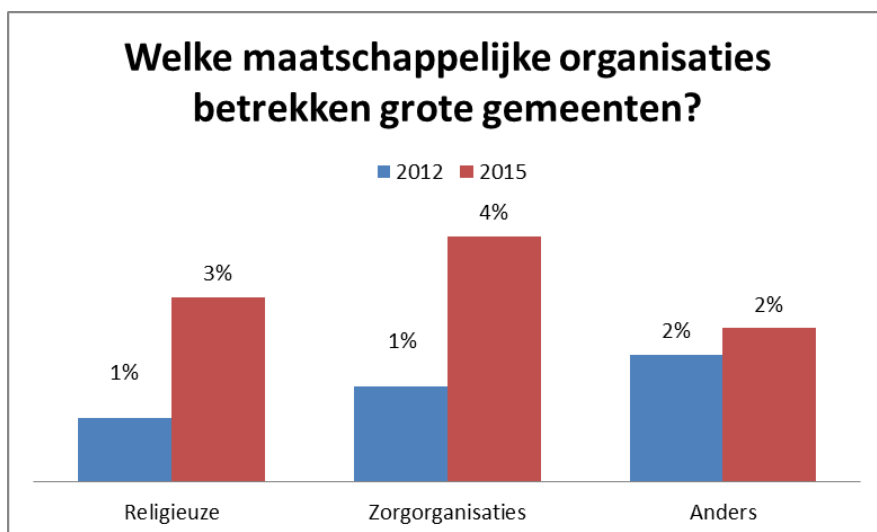
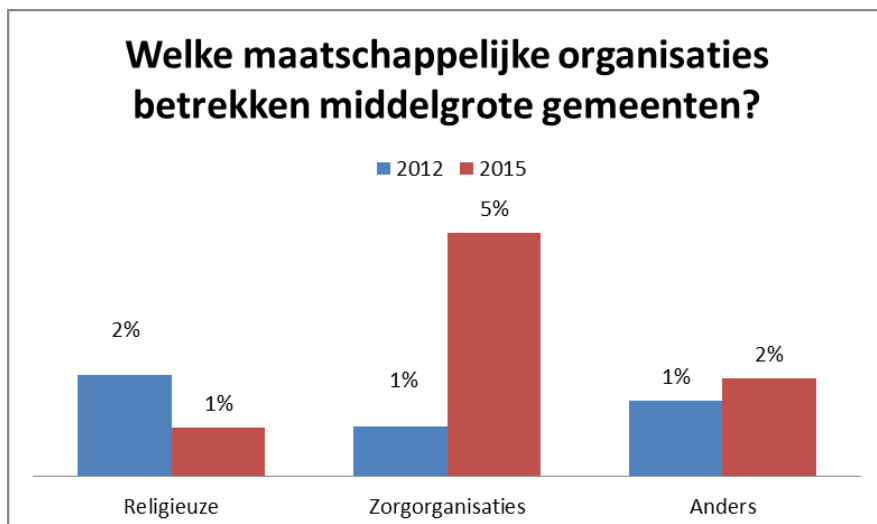
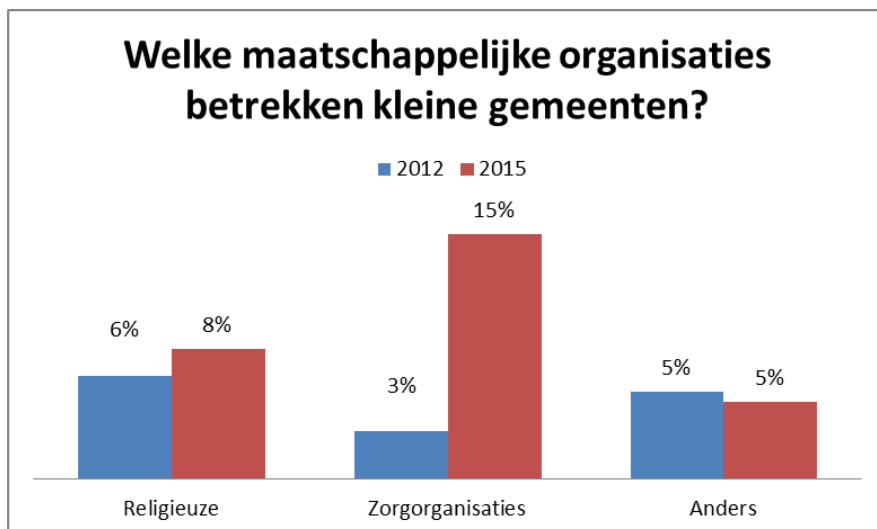
O zorgverleners, zoals GGZ-instellingen, leger des heils, verpleeg- of verzorgingsinstellingen, etc.

O andere organisatie, zoals:...

Opnieuw kan een vergelijking tussen 2012 en 2016 worden gemaakt:

Verdeeld over de gemeentecategorieën is het beeld als volgt:

Voornaamste uitkomsten:

- het aandeel van religieuze instellingen is licht gestegen: circa 12% van de gemeenten betreft dergelijke organisaties bij de uitvaart. In de enquête is geen verdere onderverdeling gemaakt naar religieuze achtergrond. Het blijft dus onduidelijk of het om kerken, moskeeën of andere instellingen gaat. Dat ging het bestek van dit onderzoek te buiten;
- het aantal gemeenten waar zorgorganisaties betrokken worden bij een gemeentelijke, is wel fors gestegen: van grofweg 5% naar circa 23% van de gemeenten. Dat betekent dat gemeenten die maatschappelijke organisaties betrekken bij de uitvaart, zorgorganisaties daar in voorkomende gevallen vrijwel altijd een plek in geven;
- in ongeveer 1 op de 10 gemeenten, worden ook andere organisaties betrokken bij de uitvaart. Dat aantal is vrijwel identiek aan 2012. Genoemd worden o.a.:
 - stadsdichter
 - uitvaartvereniging
 - sociale dienst
 - sociaal wijkteam
 - raadsleden
 - slachtofferhulp

Ten slotte de vraag naar de aard van de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties. Zowel in de enquête van 2012 als van 2016 waren meerdere opties mogelijk. Uit de resultaten op de enquête in 2012 bleek, dat het daarbij vooral ging om het verzorgen van een afscheidsdienst of –plechtigheid. Het leveren van een financiële bijdrage kwam slechts zeer incidenteel voor (3 van de 207 respondenten). In enkele gevallen werd een andere bijdrage geleverd, zoals de aanwezigheid bij de uitvaart en het begeleiden van minderjarige kinderen.

De resultaten over 2016 geven een iets ander beeld³². Het volgende valt op:

- het aantal gemeenten waar maatschappelijke organisaties financieel bijdragen is gegroeid. Afgezet tegen alle gemeenten, is het leveren van een financiële bijdrage gestegen naar circa 4%. Dat betekent dat in 1 op de 25 gemeenten dergelijke organisaties dus bijdragen aan de uitvaart. In 2012 was dat nog vrijwel nihil;
- er is in absolute zin ook een toename van het aantal gemeenten waar maatschappelijke organisaties de afscheidsdienst of rouwplechtigheid verzorgen of op een andere wijze betrokken zijn. Genoemd worden ondermeer:
 - zorgdragen voor minderjarige kinderen
 - overleg over de vormgeving van de uitvaart
 - informatie verschaffen
 - assisteren bij leeghalen woning overledene
 - organiseren crematie

³² In 2012 is nog expliciet als optie aangegeven ‘voordragen gedicht’, dat is in de enquête van 2016 niet teruggekeerd. Deze optie is samengevoegd met de optie ‘anders’, waarmee wordt bedoeld alle andere vormen van betrokkenheid dan financiële of het organiseren van de rouwplechtigheid/afschiedsdienst. Daarnaast is in de enquête van 2016 anders dan in 2012 de optie ‘vormgeving uitvaart’ opgenomen. De uitkomsten op dit onderdeel kan dus niet worden vergeleken met 2012, maar is met het oog op een toekomstige vergelijking opgenomen.

Hoofdstuk 6. Conclusies

Dit is het vierde onderzoek dat door de CHE en Stimulansz is gedaan naar gemeentelijke uitvaarten in Nederland. Het onderzoek heeft zich beperkt tot een tweetal hoofdthema's;

- het aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015, in relatie tot 2014, en
- de mate waarin, en de wijze waarop maatschappelijke organisaties betrokken zijn bij gemeentelijke uitvaarten, afgezet tegen de uitkomsten in 2012.

De belangrijkste conclusies van de voorgaande hoofdstukken zijn hieronder nog eens op een rij gezet.

Conclusie 1: Het aantal gemeentelijke uitvaarten over 2015 is fors gestegen ten opzichte van 2014

Anders dan in het vorige rapport als verwachting is uitgesproken, is het aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015 sterk gestegen. Het betrof in 2015 naar schatting circa 2.100 sterfgevallen, tegenover circa 1.800 in 2014. Die stijging vormt een duidelijke trendbreuk ten opzichte van de voorafgaande 5 jaar (2010 t/m 2014). De stijging is bovendien aanmerkelijk forser dan op grond van het toegenomen aantal sterfgevallen in 2014 mocht worden verwacht. Door de geconstateerde stijging is in 2015 ongeveer 1 op de 70 uitvaarten verzorgd door de gemeente (was 1 op de 75).

Conclusie 2: De stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten doet zich zowel voor in de categorie kleine, middelgrote als grote gemeenten, maar verhoudingsgewijs het sterkste bij de groep kleine gemeenten

Anders dan in voorgaande jaren, heeft de stijging van het aantal gemeentelijke uitvaarten in 2015 zich voorgedaan in alle gemeentecategorieën. De toename was met circa 20% verhoudingsgewijs echter het grootst bij de kleine gemeenten. Ook dat vormt een opmerkelijke trendbreuk met de periode 2010 t/m 2014 en is des te opmerkelijker, omdat het inwonertal van de kleine gemeenten in 2015 verder is afgenomen door gemeentelijke herindelingen.

Conclusie 3: De onderlinge verschillen tussen gemeenten blijven onverminderd groot. Tegenover een substantiële stijging bij de gemeente Amsterdam staat een –minder substantiële- daling bij de gemeenten Utrecht en Den Haag

Evenals over de periode 2010 t/m 2014 was vastgesteld, maken de resultaten over 2015 duidelijk, dat er tussen gemeenten met vergelijkbaar inwonertal sprake is van grote verschillen in aantallen gemeentelijke uitvaarten. Deze verschillen blijven onverminderd groot en worden het sterkst geïllustreerd door de aantallen van de gemeenten Amsterdam en Utrecht, resp. 441 om 25.

Conclusie 4: Gemeenten betrekken maatschappelijke organisaties zoals kerken, ggz-instellingen en zorgorganisaties vaker en intensiever bij gemeentelijke uitvaarten

Ongeveer 1 op de 3 gemeenten betreft maatschappelijke organisaties bij gemeentelijke uitvaarten. In vergelijking met een peiling in 2012 valt op dat een groter aantal gemeenten dergelijke organisaties is gaan betrekken. Dat geldt vooral voor grote gemeenten. Ongeveer 3 op de 4 gemeenten betreft maatschappelijke organisatie met een zekere regelmaat bij gemeentelijke uitvaarten. Bovendien valt op dat maatschappelijke organisaties ook intensiever bij gemeentelijke uitvaarten worden betrokken.

Conclusie 5: Gemeenten betrekken vooral zorgorganisaties, zoals ggz-instellingen, legers des heils en andere hulpverleners vaker bij gemeentelijke uitvaarten

Hoewel religieuze instellingen, zoals kerken en moskeeën nog geregeld worden betrokken bij uitvaarten, zijn het vooral zorg- en hulporganisaties, zoals ggz-instellingen en leger des heils, die vaker een plek krijgen bij de organisatie van gemeentelijke uitvaarten.

Conclusie 6: De betrokkenheid van maatschappelijke organisaties richt zich nog steeds op het verzorgen van een afscheidsdienst of rouwplechtigheid, maar in een aantal gemeenten dragen deze organisaties nu ook financieel bij aan de uitvaart

In hoofdzaak heeft de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties een 'ceremonieel' karakter, in de vorm van het verzorgen van een afscheidsdienst of rouwplechtigheid. Daar blijft het niet altijd bij. Ten opzichte van 2012 dragen maatschappelijke organisaties in meer gemeenten ook financieel bij aan de uitvaart. De omvang van deze bijdragen en de aard van de organisaties waarvoor dat geldt, zijn niet bekend.

Bijlage 1 – Enquêtevragen

- Wat is uw naam?
- Vult u de enquête namens één gemeente of namens meerdere gemeenten in?
- Namens welke gemeente vult u deze enquête in?³³
- Hoeveel gemeentelijke uitvaarten zijn er (op last van de burgemeester) door uw gemeente verzorgd in 2015?
- Worden maatschappelijke organisaties betrokken bij een gemeentelijke uitvaart?
- Opties:
 - o Niet³⁴
 - o Soms
 - o Vaak
 - o Altijd
- Welke maatschappelijke organisaties worden betrokken bij de gemeentelijke uitvaart?
- Opties:
 - o Kerk, moskee of andere religieuze instelling
 - o Zorgverleners, zoals GGZ-instellingen, leger des heils, verpleeg- of verzorgingsinstellingen, etc.
 - o Andere organisatie:³⁵
- Welke rol spelen maatschappelijke organisaties bij gemeentelijke uitvaarten?
- Deze organisaties:
 - o Worden betrokken bij de vormgeving van de uitvaart
 - o Organiseren een afscheidsdienst of rouwplechtigheid
 - o Bekostigen onderdelen van de uitvaart
 - o Anders, namelijk:.....³⁶

³³ Indien de enquête namens meerdere gemeenten werd ingevuld, dan luidde de vraagstelling iets anders: “Hoeveel gemeentelijke uitvaarten zijn er (op last van de burgemeester) door uw gemeente of samenwerkingsverband verzorgd in 2015?” vervolgens kon per gemeente het aantal uitvaarten worden opgegeven

³⁴ Als ‘niet’ was ingevuld, dan was de enquête geëindigd

³⁵ Meerdere antwoorden konden worden gegeven

³⁶ Idem

Bijlage 2 - Tabel totalen uitvaart 2015

	2015		%		%		%		%		%	
	Aantal inwoners van alle gemeenten in Nederland naar grootte	Aantal inwoners geëquivalenteerde gemeenten naar grootte	Aantal gemeenten in Nederland naar grootte	Aantal geëquivalenteerde gemeenten naar grootte	Aantal gemeentelijke uitvaarten van de geëquivalenteerde gemeenten naar grootte	Gemiddeld aantal gemeentelijke uitvaarten per geëquivalenteerde gemeente naar grootte	Aantal inwoners van alle gemeenten in Nederland naar grootte	Aantal inwoners geëquivalenteerde gemeenten naar grootte	Aantal gemeenten in Nederland naar grootte	Aantal geëquivalenteerde gemeenten naar grootte	Gemiddeld aantal gemeentelijke uitvaarten van de geëquivalenteerde gemeenten naar grootte	Gemiddeld aantal gemeentelijke uitvaarten per geëquivalenteerde gemeente naar grootte
Amsterdam, Rotterdam & Den Haag	1.960.265	1.960.265	18%	3	1%	748	47%	249				
Grote gemeenten(>100.000)	4.000.268	2.703.469	24%	27	7%	18	8%	352	22%	20		
Grotingen	200.336	200.336	1%	1	0%	1	0%	65	4%	65		
Middelgrote gemeenten(40.000-100.000)	4.695.590	2.359.874	28%	83	21%	41	19%	192	12%	5		
Heerlen & Den Helder	143.983	143.983	1%	2	1%	2	1%	54	3%	27		
Kleine gemeenten(<40.000)	5.900.284	3.285.042	35%	277	70%	155	70%	179	11%	1		
Totaal	16.900.726	10.652.969	100%	393	100%	220	100%	1.590	100%			
EXTRAPOLATIE												
Grote gemeenten(>100.000)	4.000.268	2.703.469	68%	27	18	67%	67%	524				
Middelgrote gemeenten(40.000-100.000)	4.695.590	2.359.874	50%	83	41	49%	50%	385				
Kleine gemeenten(<40.000)	5.900.284	3.285.042	56%	277	155	56%	56%	321				
Percentage aantal inwoners geëquivalenteerde gemeenten t.o.v. aantal inwoners in NL Naar grootte Percentage aantal geëquivalenteerde gemeenten t.o.v. aantal gemeenten in NL Naar grootte Gemiddelde van percentages												
		Extrapolatie naar inwoneraantal	521		Extrapolatie naar aantal gemeenten	528		Gemiddelde van beide extrapolaties	524			
			382			389			385			
			322			320			321			
									2092			